

Čapek patrné a originální odchylky od tradičního (dogmatického) výkladu. Mnohonásobný vrah Kugler je po své smrti povolán před boží soud, ale trest mu kupodivu nevyměřuje Bůh, nýbrž lidé na nebi, bývalí soudcové. Opět tu vládne idea dělby práce mezi člověkem a Bohem, jejich role jsou vymezeny. Co se trestu týče, patří člověk člověku – člověk zasluhuje jen lidské spravedlnosti. Bohu je ponechána pouze úloha svědka, protože všecko ví – jakožto vševědoucí nemůže soudit. Čapek tak rozehrává originální paradox. Na jedné straně se tu Bohu proti člověku něčeho nedostává, totiž privilegia trestat; ale na druhé straně má Bůh nad člověkem vrch v tom, že dokáže rozumět, a rozumět je víc než soudit – též proto, že jediné rozumění je předpokladem pro odpuštění. Jak praví Čapkův četník v jiné z *Povídek z jedné kapsy (Zločin na poště, Lidové noviny 19. 8. 1928)*: „Je-li nějaký vševědoucí a všemohoucí Bůh, to já nevím; a kdyby byl, tak nám to není nic platno; ale já vám řeknu, musí bejt Někdo nejvyšš spravedlivý. To zas jo, pane. My můžeme jenom trestat; ale musí bejt někdo, kdo by odpouštěl. Já vám řeknu, ta pravá a nejvyšší spravedlnost je něco tak divného jako láska.“ Z toho pak plyne, že člověk, který dovede odpouštět, je vlastně obdařen božskou schopností.

U Karla Čapka to tedy od rozhraní desátých a dvacátých let už bez náboženství a Boha nešlo, jakkoliv on sám žádné církevní náboženství nevyznával a ani víra v Boha mu, jak už jsme – i od něho samého – slyšeli, nebyla dána. Nyní se však už obešel bez jejich negace a mohl je naopak přijmout do svého spisovatelského života, pokud dobře sloužily člověku. Ve své lásce k životu nebyl biologický vitalista, měl své „nad“, svou transcendentálu: mravní řád klenoucí se nad lidmi. K popisu jeho vyjevování pak používal toho, co tu fungovalo už věky, čemu byli lidé uvyklí a čemu rozuměli: symboliky, forem a terminologie, jež vytvořilo křesťanství. Pokud Čapek mluvil jako spisovatel – a to, zdá se, považoval za svou dominantní existenci –, nebál se, převtělen do desítek osudů, do svého systému integrovat figury a obrazy tradičního náboženství vyznávaného svými krajany: aby byl i v rámci svého antropocentrismu schopen docílit posvátnosti života a božských rysů člověka. To už bylo něco opravdu jiného nežli běžné nepříznakové užívání křesťanských – stejně jako antických! – motivů, pojmenování, citátů apod., jež byly toliko výronem jeho vzdělání.

Vztah k náboženství a Bohu, kterak jej Čapek projevil na počátku dvacátých let v *RUR* a *Továrně na Absolutno*, se po zbytek Čapkova života už nijak zásadně nezměnil, jen se pak manifestoval rozptýleněji i různoroději. Jednoznačně také převažovaly manifestace beletristicky zprostředkované nad přímými. Přímých výroků v publicistice je málo, a nadto jako by byly autorovi skoro „uklouzly“, např. „a pak docela obyčejné činžáčky boží (...); ale i v nich se ti někdy uleví, člověče nevěřící“⁵⁶, „ještě staré katolictví udržuje posvátné dělení roku, ale my bezbožní“⁵⁷, „Protože jsem já hříšný už mnoho let nebyl na žádném kázání“⁵⁸, „Žiji bohužel pod jiným klíčem než filozof jasných očí; ani zásady rozumu, ani zásady zbožnosti nejsou mi tak nepochybné jako jemu“⁵⁹, „Pokud se týče relativismu Einsteinova, pravím upřímně, že mu nerozumím, tak jako nerozumím některým náboženským tajemstvím“⁶⁰. Někdy se Čapek svěřuje vyhroceněji, výslovným příklonem k sekulárnímu proti sakrálnímu: tak do Umbrie nejede „za svatým Františkem, nýbrž za svatým Giottem“⁶¹, z dvojčlenného novozákonního citátu „Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle“ (Lukáš 2, 14) nedává přednost božskému pólu (prvnímu členu), nýbrž zrovnoprávňuje s ním pól druhý, lidský. A jakkoli zásadně prohlašuje, že má „velmi silné sympatie k náboženství vůbec“⁶², zároveň mezi božským a lidským vyhláší „politiku“ synergismu: „Ale jednou si člověk kacířsky a neslužebně řekne, že jeho pán není Hospodin a že vůbec není tak velikých pánů na světě, že domnělý pán je něco v mnohém ohledu dobrého, ale postaveného na slabých lidských nožičkách, něco, co si žádá spíše pomoci než modloslužby. I pomáhat znamená sloužit; ale už nesloužíš proto, že Pán je velik, nýbrž proto, že je slab a potřebuje pomoci.“⁶³ K tomuto výroku třeba připočíst i Čapkovo zešíroka podané objasnění

⁵⁶ Viz *Italské listy*, v kap. *Kostely*.

⁵⁷ Viz *Kalendář*, ve sloupku *Vzkříšení*.

⁵⁸ Viz *Anglické listy*, v kap. *Hyde Park*.

⁵⁹ Viz *O umění a kultuře, Od člověka k člověku (Dodatky)*, v recenzi *Pokus o křesťanskou filozofii*.

⁶⁰ Viz *O věcech obecných čili Zoon politikon*, v článku *O relativismu*.

⁶¹ Viz *Italské listy*, v kap. *Sladká Umbrie*.

⁶² Viz *Od člověka k člověku I*, v článku *Aby se to nepletlo II*.

⁶³ Viz *O věcech obecných čili Zoon politikon*, v článku *Komu sloužit (Tři kázání)*.

vlastního (synergického) stanoviska v polemice *List Jaroslavu Durychovi*, z níž jsme už výše citovali.⁶⁴ Je výmluvné, že všechny uvedené citáty jsou z dvacátých, a nikoli z třicátých let.

K přímým zpovědním výrokům předvedeného publicistického typu poji se nepřímé výroky (jen zčásti ve formě otázek), jimiž se Čapek v příslušných kapitolách *Hovorů s T. G. Masarykem (Náboženství, Křesťanství, Takzvaný kulturní boj, Ještě o náboženství)* staral o plynulost, otevřenost, úplnost Masarykovy výpovědi a zároveň vyvolával dojem dialogického vznikání textu. Některé z těchto výroků napovídají, že pisatel *Hovorů* nebyl vždy zajedno s jejich protagonistou; můžeme si je vyložit jako nepřímý výraz odlišného Čapkova stanoviska, ne-li rovnou jako decentně naznačenou námitku – však také často následovalo Masarykovo „ale“. Některé Čapkovy iniciativní výroky dosvědčují, že mu náboženství nebylo vnějškovou záležitostí – Masaryk ostatně okomentoval, když se Čapek poté, co se téma už probralo, ještě jednou z vlastní iniciativy k problematice náboženství vrátil – a že v tomto ohledu dospěl k vyhraněnému, byť nijak přímočarému názoru. Několik příkladů takových výroků: „Zdá se, že vaše náboženství spočívá víc na lásce k bližnímu než na hypotéze Boha.“ (Na to Masaryk: „To ne.“) – „Tato láska [k bližnímu] byla ovšem i před Ježíšem.“ (Masaryk: „Byla, ale Ježíš ji dovršil...“) – „Tady je ovšem rozdíl: filozofie se pokouší člověka přesvědčit, ale nechce vykonávat vládu nad dušemi.“ (Masaryk: „Že nechce?“) – „Mluvíte o krizi církvi; není dnes i náboženství v krizi?“ (Masaryk: „Ne do té míry...“) – „Mluvil jste o toleranci; potřeba tolerance již sama sebou znamená, že nikdy nebude jeden pastýř a jeden ovčinec.“ (Masaryk: „Pastýř jeden – snad, ovčinec jeden ne tak brzy.“) – Hlavně pak: „Což nemůže být mravnost bez náboženství?“ (Masaryk: „Mravnost a duchovní život mohou být bez náboženství a mimo náboženství, ale ptám se: jsou úplné a dokonalé?“) – „Řekl bych, že ta vrozená a samozřejmá láska k bližnímu by obstála i bez náboženství, bez víry.“ (Masaryk: „Pravda, ale ne v té plnosti.“) Některé z těchto „námitek“ kladl Čapek jistě i sám sobě.

Leč jinak Čapek svůj vztah k náboženství a Bohu ventiloval hlavně skrze jeho beletristické transformace. A tady se postupně stále víc odkláněl

⁶⁴ Viz vysvětlivku 18.

od masivních tematických prezentací této problematiky po způsobu *RUR* a *Továrny na Absolutno* a klonil se spíše k jednotlivému využívání motivů a forem křesťanské literatury. Řečeno obecněji, jako by teď víc než o samu konfesi šlo o profesi, o inspiraci novými, „posvátnými“ zdroji.

Zdrojem nejvyužívanějším se Čapkovi stala bible, knihy Starého i Nového zákona – tak se u něho křesťanská mytologie svým vlivem vyrovnala dosavadnímu vlivu řecké mytologie a vůbec antiky. Ve dvou případech založil Čapek samo finále knihy na citátu z bible a jeho následné interpretaci, ovšem v rámci daném předchozím dějem; tímto biblickým impulsem přidal oběma závěrům na významnosti a slavnostnosti. Poprvé, jak už jsme se o tom zmínili výše, tak učinil v dramatu *RUR*, jež kulminuje citátem z knihy *Genesis*, kapitola 1, verše 27, 28 a 31 o šestém dni stvoření. Také finále románu *Život a dílo skladatele Foltýna* (posmrtně 1939) roste z citátu z 1. kapitoly knihy *Genesis* (tentokrát z veršů 1–4 a 7–10). Čapkovu rozvinutí tohoto citátu až do traktátu o umění čistém a nečistém je tu podáno natolik sugestivně, že mu čtenáři věří jako autorovu konečnému poselství, jako tvůrčí závěti, zapomínajíce, že jde o románové torzo a že ten pravý, předpokládaný konec románu zůstal nenapsán.

Jiný typ Čapkova těžení z biblické předlohy představují jeho apokryfy. Původně byly apokryfy vedlejšími rameny textů Písma, vytékajícími z řecké Septuaginty. Čapek tento žánr látkově nijak neomezoval, třebaže i on začal organicky biblickými látkami – však také svůj první (útlý) apokryfní soubor vyplnil výlučně biblickými apokryfy (*Apokryfy*, 1932; autorem připravený úplný soubor, *Knihy apokryfů*, vyšel až posmrtně péčí M. Halíka v roce 1945). Osobitý žánr apokryfu praktikoval Čapek široce jako nové a aktuální interpretace tradicí kodifikovaných, „klasických“ příběhů – byly mu podnětem k radostnému epickému soutěžení. Starozákonní apokryfy napsal Čapek dva: *Pseudo-Lot čili O vlastenectví* (textem prolínají citace z knihy *Genesis* 19, 1–3, 12–17, 23–24) a *O desíti spravedlivých* (východisko poskytla autorovi opět kniha *Genesis*, kapitola 18, verše 20–21, 23–24, 26–33). Čapkových novozákonních apokryfů je osm: *Svatá noc* (poslední věta odkazuje na *Matoušovo evangelium* 2, 1), *Marta a Maria* (jde o epický komentář k *evangelii sv. Lukáše* 10, 38–42), *Lazar*, *O pěti chlebích* (cituje *Matouše* 14, 15–21 a 34–38), *Benchanan*, *Ukřižování* (končí citátem z *Matouše* 27, 45–46, 51), *Pilátův večer* (parafrázuje se tu verše 51–52

z *Matouše 27*), *Pilátovo krédo* (je uvozeno citátem z *evangelia sv. Jana 18, 37–38*). V *Hovorech s T. G. Masarykem Čapek* (ne Masaryk!) případně poznamenal: „Ta osobnost je tak životná, že to člověka svádí, aby si ji domýšlel dál“ – jeho poznámka se týkala Ježíše, ale jistě stejně to platilo třebaš o Pontském Pilátovi. „Svatý“ (biblický) je přitom v Čapkových apokryfech jen jejich rámeček, základní je lidská reakce na něj, ta příznačně lidská směsice malosti a jejího překračování. Lidé tu selhávají, někdy se však dokonce odváží odporovat Bohu a přit se s anděli; i autor sám si dovoluje kritizovat evangelium, když postoj praktické, nápomocné Marty staví jednoznačně nad Mariinu manifestaci ideové pravověrnosti. Tento poslední příklad zhustil se u Čapka také do jednoho z jeho nejoblíbenějších topoi – v této kondenzované podobě se místo z Lukášova evangelia objevilo mnohokrát hlavně v Čapkově publicistice: „Z čehož si vyberte lepší stránku: buď stránku Marie, jež naslouchá jedině pravdě, nebo stránku Marty, jež „pečlivá je a stará se o mnohé věci“⁶⁵, „mezi těmi zářivými systémy čirého myšlení si kasal rukávy civilního kabátu anglosaský pragmatism, Marta biblická, nešťitící se zasahovat do „faktů demokratických““⁶⁶, „Nemohu zapírat dojem, že ten malý národ v rýnské deltě se svým způsobem zachoval jako biblická Marta: že vyvolil sobě lepší stránku,“⁶⁷ atd. atd. S častým výskytem tohoto toposu může v Čapkově díle soutěžit už jen topos démona pokušitele, jenž rovněž odkazuje na biblickou epizodu (*Matouš 4, 1–11*): evokuje ďábla pokoušejícího Ježíše na poušti: „A to právě je smutek East Endu: je toho příliš mnoho; a nedá se to předělat. Ani démon pokušitel by si netroufal říci: Chceš-li, zbořím toto město a ve třech dnech je znovu postavím...“⁶⁸, „Tu však přistoupí k němu duch pokušitel a šeptá...“⁶⁹, „nebude překážek a hranic, když na ně nebudeme narážet. A tu přistupuje duch pokušitel a šeptá: Není jich, neboť jsi je popřel; je jen to, co si přeješ...“⁷⁰ atd. atd. Nejzrozsáhlejším a zároveň

⁶⁵ Viz *O relativismu*, in *O věcech obecných čili Zoon politikon*, vyd. 1991, s. 114.

⁶⁶ Viz *Sám o sobě a o věcech závažnějších*, in *O věcech obecných čili Zoon politikon*, vyd. 1991, s. 167.

⁶⁷ Viz *Obrázky z Holandska*, vyd. 1980 (*Cestopisy II*), s. 60.

⁶⁸ Viz *Anglické listy*, vyd. 1980 (*Cestopisy I*), s. 95.

⁶⁹ Viz *XXI. Ismus (Kritika slov)*, vyd. 1991, s. 31.

⁷⁰ Viz *Zklamal vás rozum?* in *O umění a kultuře III*, 1986, s. 586.

nejvolnějším Čapkovým apokryfem se stal román *Povětroň*, resp. jeho třetí část (*Povídka básníková*), kterou Čapek pojal jako vlastní variantu příběhu o marnotratném synovi. Apokryfní vnímání si Čapek pojistil (v kapitole 38) jednak dvěma výslovnými připomínkami „marnotratného syna“, jednak dvěma citacemi z příslušného evangelia (aniž by ovšem uvedl zdroj):

1. „A on, starý skrbílek, se potěší a řekne: *Tento syn můj byl umřel, a zase ožil; byl zahynul, a nalezen jest.* Tak je to, bratře, v Písmu“ (Lukáš 15, 24).
2. „Bude mu odpuštěna jeho prostopášnost i jeho sviňský hlad; bude smazán i ten políček – *Přineste roucho nejlepší a oblecte jej a dejte prsten na ruku jeho*“ (Lukáš 15, 22).

A jak je Čapково pozdní dílo protkáno značným počtem citátů z bible, tak jsou v něm houfně připomínány skutečnosti liturgické (modlitba, svátost, obřad, bohoslužba, oltář, požehnání, kázání...) vedle samozřejmých osnovných entit jako Bůh, anděl, peklo, věčnost etc. K výjimečné kumulaci všech těchto jevů došlo u Čapka třicátých let jen v *Obyčejném životě* (1934), takže jedině tento román může se významem pro naše téma měřit s *Božími mukami*, *RUR* a *Továrnou na Absolutno*. Ze sedmi katolických svátostí jsou v *Obyčejném životě* uvedeny tři: svátost eucharistie („Kluk nese domů jako svátost pecen ještě teplý...“),⁷¹ svátost manželství a svátost umírajících (posledního pomazání). Předtím v *Povětroní* zavedl Čapek o své újmě i svátost lásky: svátost prvního fyzického spojení, jímž se muž a žena sobě zaslibují: „Což není to tak, že já jsem chtěl hřích, a ona z toho učinila svátost?“⁷² Toto zavedení mělo silně reformní ráz, neboť rozšiřovalo „pravomoci“ lidského a de facto omezovalo výsadní postavení svátosti manželství. S podobným reformismem se v *Obyčejném životě* setkáváme i při Čapkově zacházení se svátostí umírajících. Nejdříve, v čase protagonistova dětství, ji evokoval jako vedlejší motiv, ale potom její význam „udělat pořádek ve svém životě“ přenesl na román jako celek. Tak jako se román *Povětroň* dá číst jako apokryf na téma návrat marnotratného syna, dá se i *Obyčejný život* vyložit jako obraz svátosti umírajících, pojaté zde Čapkem jako deziluzivní a do filozofických důsledků domyšlená konfese (= dělání pořádku), konfese však laická, při níž kněze není třeba,

⁷¹ Viz *Obyčejný život*, vyd. 1984, s. 279.

⁷² Viz *Povětroň*, vyd. 1984, s. 152.

protože hrdina nevěří v Boha. Stejně akcentovanými náboženskými akty jako svátosti jsou v *Obyčejném životě* modlitby. Už v *Povětroni* se ovšem předesílá, že modlitba se nemusí vázat na existenci boží: „Nevím, věřím-li v Boha, ale spínám ruce a modlím se...“⁷³ Někdy se zde užití modlitby toliko konstatuje: „Ale zato sedí u stolu ten žebráček boží, ten chudý, který nic nechce, drží za ruku hypochondra a něco šeptá, jako by se modlil.“⁷⁴ Jindy jsou citovány reálné modlitby: „ctil jsem svého otce a miloval svou matku, a vida, dobře se mi vedlo na zemi“⁷⁵ (z modlitby ke svaté zpovědi), „Ty, ozval se po chvíli ze tmy, jak je to dál: Anděle boží, strážce můj – ?“⁷⁶ a znovu „Sestřičko, sestro, jak je to dál: Anděle boží, strážce můj – ?“⁷⁷ (z jedné ranní modlitby). A v závěru konečně přichází ke slovu i originální modlitba autorského vypravěče, citující sice autentický biblický text („Milovati budu bližního svého jako sebe samého...“, např. 3. kniha Mojžíšova 19, 18), ale jinak samostatně pokračující v jeho duchu a oslovující nikoli Boha, nýbrž bližního: „Ať jsi kdokoliv, poznávám tě; vždyť tím jsme si nejvíc rovni, že každý z nás žije nějakou jinou možností. Ať jsi kdokoliv, jsi mé nesčíslné já; jsi to špatné nebo to dobré, co je také ve mně; i kdybych tě nenáviděl, nezapomenu nikdy, jak jsi mně strašně blízký. Milovati budu bližního svého jako sebe samého; i hrozit se ho budu jako sebe, i odporovat mu budu jako sobě samému; jeho břímě budu cítit, jeho bolesti budu sužován a budu úpět pod bezprávím, které se děje na něm...“⁷⁸ Linie samostatné modlitby u Čapka vyvrcholila zanedlouho, v září 1938, dvěma texty: *Modlitbou tohoto večera* a *Modlitbou za pravdu*, v nichž už vzal Čapek tento žánr „doslova“, tzn. pojal jej tradičně jako prosbu k Bohu, jenž mu ovšem posloužil jako symbol oněch nadosobních hodnot, jichž se proti páchanému politickému násilí dovolával. Ostatní termíny tohoto typu už sice nejsou tak četné, ale působí svým úhrnem, svou spoluprací: „každé řemeslo bylo jako svět pro sebe, každý z jiné látky a s jinými obřady“, „Rok dětí má svůj řád, je obřadně rozčleněn podle ročních období“, „a tak se

⁷³ Viz *Povětrón*, vyd. 1984, s. 254.

⁷⁴ Viz *Obyčejný život*, vyd. 1984, s. 383.

⁷⁵ *Ibid.*, s. 292.

⁷⁶ *Ibid.*, s. 302.

⁷⁷ *Ibid.*, s. 391.

⁷⁸ *Ibid.*, s. 393.

houpou beze slova a skoro obřadně“, „kdyby na tebe ještě jednou přišlo hrozné požehnání poezie!“, „i ta zvláštní, pobožná radost“⁷⁹ atd. Nejlepší ukázkou takové vzájemné spolupráce náboženských termínů se zakrátko shodou náhod stal poslední odstavec, který v životě Karel Čapek (v románu *Život a dílo skladatele Foltýna*) napsal: „Díky bohu, konečně mohu mluvit jenom o umění; ale musel jsem mluvit o Bohu i ďáblu, neboť nevěř nikdo, že umění je mimo dobro a zlo. (...) Je čisté umění, které se pokouší o práci čistou a dokonalou; jest umění, ve kterém tvar je oddělen a vykoupen, ba, řekl bych, zbožněn; neboť na věcech může ležet něco jako zřetelná svatost nebo nejasná kletba. Záleží jen na tobě; čím víc miluješ věci, s tím větší snažností se budeš prodírat k jejich plnému a tajemně dokonalému bytí. (...) Tvá služba věcem je bohoslužba.“⁸⁰

Čapkův vztah k náboženství a Bohu se v průběhu jeho nedlouhého života několikrát proměnil. Začal popřením, ba znevážením toho i onoho, zprvu pod vlivem otcova kultu vědy a generačního antiautoritářství, potom pod vlivem předválečné výtvarné avantgardy a její orientace na autonomii lidského výkonu. To se změnilo jednak s nástupem Čapkovy filozofické dráhy a přijetím pragmatismu za osobní filozofii, jednak s jeho náboženským zážitkem duše a zázraku ve smyslu náhlého prozíání a spásného zahlédnutí nové životní perspektivy. Od té doby neovládala uvedený Čapkův vztah žádná jednoznačnost: člověk a Bůh, respektive náboženství si šli vstříc, setkávající se ve vzájemné spolupráci (idea synergismu) a nepodrobující si jeden druhého. Transcendentalizace pozemského bytí byla od té doby u Čapka trvalá. Jako relativista nemohl věřit v žádnou absolutní bytost, jako pluralista nemohl Bohu přenechat monopol na spásu („nikdy není jen jedna cesta umění a je hříchem, řekněme proti Duchu svatému, dovolovat světu jen jedinou spásu“).⁸¹ Začal však uznávat užitečnost náboženství a víry v Boha pro ty, kdož toho potřebují – hlásal toleranci. Sám evokoval Boha jako potencialitu, jako pomyslný zdroj, který však vyzařuje reálnou energii. Místo víry v Boha vyznával víru v život a člověka,

⁷⁹ Ibid., s. 279, 281, 286, 357, 377.

⁸⁰ Viz *Život a dílo skladatele Foltýna*, vyd. 1989, s. 256.

⁸¹ Viz Karel Čapek: *Josef Mánes*, Musaion 1920, jaro, sv. 1, s. 76, knižně in *O umění a kultuře* 2, 1985, s. 158–159.

místo náboženství mravnost, sycenou ovšem křesťanskými hodnotami víry, lásky a naděje, dobra a čistoty. Jimi posvěcoval člověka a toto posvěcování ho také opravňovalo k užívání náboženské, popřípadě liturgické terminologie: například mravní činy, svědomí, lásku k lidem, schopnost odpouštět považoval za boží hlasy v člověku. Ve dvacátých letech mu šlo spíše o profánní interpretaci sakrálního, pak se pozice obou činitelů vyměnily: v třicátých letech spíše preferoval sakralizaci profánního. „... padl bys na kolena před svatou a velikou věcí, která se jmenuje člověk,“⁸² píše se v *Obyčejném životě*.

Je pravděpodobné, třebaže nedoložitelné, že v samém závěru poslední (34.) kapitoly *Obyčejného života* hovoří Čapek o Bohu ústy svého „stati-onsšéfa“ sám za sebe: „Snad i Bůh je docela obyčejný život, jen ho uzříť a poznat. Snad bych ho našel v druhých, když jsem ho nenašel nebo nepoznal v sobě; třeba se může potkat mezi lidmi, třeba má docela obyčejnou tvář jako my všichni. Snad by se ukázal... třeba na truhlářském dvorku; ne že by se zjevil, ale najednou by člověk věděl, že je tady a všude, a nic by nevadilo, že bouchají fošny a sviští hoblík; tatínek by ani nezvedl hlavu, Franc by ani nepřestal hvízdát, a pan Martínek by se díval krásnýma očima, ale nic zvláštního by neviděl; byl by to docela obyčejný život, a přitom taková nesmírná, úžasná sláva. Nebo by to bylo v dřevěné boudě, zavřené na petlici a páchnoucí jako zvíře; taková tma, jen štěrbinou tam vniká světlo, a to se počne všechno rýsovat v září podivné a oslňující...“⁸³ Slyšíme slova známá už z dřívějšíka: o nezjeveném Bohu, o Bohu nenalezeném ve vlastním srdci, naproti tomu o Bohu ukrytém v lidech a skrze ně se projevujícím. Poněkud nově zní jen zjištění, že Bůh „je tady a všude“ – ale podobný panteismus se ozval už v *Továrně na Absolutno*. (Všecka tvrzení jsou však v románovém textu oslabována příslovci typu „snad“, „třeba“, „možná“.) Zkrátka Boha přestěhoval Karel Čapek na zem, aby tak mohl posvětit „docela obyčejný život“ lidský. Teoreticky měl o tom jasno už v roce 1920, kdy obsažný referát o Bergsonově *L'Évolution créatrice (Vývoji tvořivém)* zakončil slovy: „Pokud je filozofie oslavou poznání – a tou je i filozofie Bergsonova –, je koneckonců oslavou sebe samotné; je

⁸² Viz *Obyčejný život*, vyd. 1984, s. 276.

⁸³ Dtto, s. 394.

třeba filozofické prostoty, aby se mohlo učiniti více: fedrovati a oslaviti člověka.⁸⁴ Ale teprve ve svém pozdním díle, především v *Obyčejném životě* (ale také v *První partě*), naplnil Čapek tuto ideu umělecky.

Rukopis 2010

---

⁸⁴ Viz Karel Čapek: *Filozofie Bergsonova*, Cesta 2, 1919/20, s. 864–868, 881–885, 902–906 (č. 44–46, 30. 4., 7. a 14. 5. 1920), knižně in *O umění a kultuře II*, 1985, s. 187.

JIŘÍ OPELÍK
UKLIZENÝ STŮL
ANEB MOJE DRUHÁ KNÍŽKA
**O KARLU
ČAPKOVI**
A OPĚT S JEDNÍM PŘÍVAŽKEM
O JOSEFOVI

Graficky upravil a obálku navrhl David Balihar

Vydalo nakladatelství Torst,
Opatovická 24, 110 00 Praha 1
(www.torst.cz),

jako svou 597. publikaci

Redaktor Jan Šulc

Sazbu zhotovilo Studio Novák & Balihar

Vytiskla tiskárna PB tisk, Příbram

Vydání první

Praha 2016